

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Posta Pulu Üretim Teknolojileri ve Sıra Dışı Pul Tasarımları

Postage Stamp Production Technologies and Extraordinary Stamp Designs

Serkan AYCİL^{a*}

^a İstanbul PTT Bölge Başmüdürlüğü Muhasebe ve Finans Müdürlüğü (Memur), İstanbul / TÜRKİYE
ORCID: 0000 0002 3540 5548

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 22 Ocak 2021

Kabul tarihi: 2 Nisan 2021

Anahtar Kelimeler:

Filatelî,
Pul tasarımları,
Sıra dışı pullar,
Yenilikçi pullar

ARTICLE INFO

Article History:

Received January 22, 2021

Accepted April 2, 2021

Keywords:

Philately,
Stamp designs,
Extraordinary stamps,
Innovative stamps

ÖZ

Ücretlendirme ve ücretlerde oluşan kaçakların engellenmesi amacıyla başlatılan pul uygulamasıyla, posta hizmetlerinde ortaya çıkan karışıklıklar giderilmiş ve kronikleşen birçok probleme pratik çözümler üretilmiştir. Pulların, olgu olarak ortaya çıkması da birçok yeniliği beraberinde getirmiş ve filateli biliminin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Klasik yaklaşıma göre pullar, ücretlendirme aracı olarak kabul edilirler. Kendi döneminde kısmen doğruluğu olan bu tanımlamanın günümüzde pek de geçerliliği kalmamıştır. Çağdaş yaklaşım, pulları klasik tanımlamadan sıyrarak, ücretlendirme aracı olmaktan öteye taşır ve pullara, farklı birçok misyon yükler. Pul, ayna işlevi görür ve görseline düşen her detayı yansıtır. Bu nedenle, pullarda anlatılmak istenen anlatılardan daha fazladır. Pullar, bir ulusun değerlerini, ekonomisini, kültürünü, inançlarını, sanatını, siyasi tavrını ve bakış açısını direkt olarak yansıtmaya özelliği olan, tarihi belge konumundadır. Günümüzde, iletişim aracı olmanın ötesine geçen pullar, birçok alana ve bilimsel nitelikli çalışmalara görsel malzeme sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, standart kalıba bürünen pulları, klasik tanımlamadan kurtarmak ve beş duyuya hitap eden, sanatsal obje olarak yeniden tanımlamaya çalışmaktır. Araştırma kapsamında, pulun tanımı yapılmış; ortaya çıkışı, gelişimi, sanatsal süreci, biçimsel değişimi ve ilginç yönü hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca, farklı üretim teknolojileriyle oluşturulan sıra dışı tasarımları, sanatsal şölene dönüştüren evrimsel süreçte değerlendirilerek, önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

With the stamp application, which was initiated to prevent leakages in pricing and wages, the confusion in postal services was removed and practical solutions were produced for many chronic problems. The emergence of stamps as a phenomenon brought many innovations with it and laid the groundwork for the formation of philately science. According to classical understanding, stamps are considered as a means of pricing. This definition, which was partially correct in its own time, is not very valid today. Contemporary approach takes stamps away from the classical definition, beyond being a pricing tool, and gives stamps many different missions. The flake functions as a mirror and reflects every detail that falls on your image. For this reason, what is meant on the stamps is more than what is explained. Stamps are historical documents that directly reflect the values, economy, culture, beliefs, art, political attitude and perspective of a nation. Today, stamps, which go beyond being a communication tool, offer visual material to many fields and scientific studies. The aim of this study is to save the stamps that take a standard mold from the classical definition and to redefine them as an artistic object appealing to the five senses. The stamp was defined within the scope of the research; information was given about its emergence, development, artistic process, formal change and extraordinary direction. In addition, suggestions were made by referring to the evolutionary process that transforms interesting designs created with different production techniques into artistic feast.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: sserkan.aycil@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

Stamps have been introduced to prevent leakage in pricing and wages. The prototype created was accepted and included in the programs of many countries in a short time. With the stamp application, the complications arising in the postal services have been removed and practical solutions have been produced for many chronic problems. Stamps are considered in two categories in the study. These are classical understanding and contemporary approach. According to classical understanding, stamps are only considered as a means of charging. The non-charging function of the stamp is more of an indirect concern to non-postal monopolies. This definition, which was partially correct in its own time, is not very valid today. Although the definition is correct according to the contemporary approach, it has been explained extremely incomplete. The modern approach takes stamps away from the classical definition, beyond being a pricing tool, and gives stamps many different functions. It positions the stamps in the status of historical documents that directly reflect a nation's values, economy, culture, beliefs, art, political attitude and perspective. In the middle of the 19th century, stamps were considered a means of direct communication. Today, stamps, which go beyond being a communication tool, offer visual material to many fields and scientific studies. The aim of this study is to save the stamps that take a standard mold from the classical definition and to redefine them as an artistic object appealing to the five senses. The stamp was defined within the scope of the research; information was given about its emergence, development, artistic process, formal change and extraordinary direction. In addition, suggestions were made by referring to the evolutionary process that transforms interesting designs created with different production techniques into artistic feast. Collectors and collectors have formed international communities by gathering under the roof of the club to save, protect, include in circulation and discuss their qualities. Gatherers who came together in this way established social relationships. Sharing the stamps of their own countries with others has led to the growth of the philately community and increased interaction. Those who saw stamps as an unnecessary collecting element naturally ignored the functional aspect of the stamp and did not see any benefit from the stamps. In order to understand stamps, which are valuable objects, it is necessary to be included in philately culture. The journey of the stamps, which started from England in 1840, crossed continents. The stamp application, which was initiated with the suggestion of Sir Rowland Hill, entered into force in the Ottoman lands after 23 years. In the process from the past to the present, stamps, which are usually printed in standard molds, have undergone some changes especially recently and have taken their place in portfolios by entering new forms. Stamps are variable-size precious papers designed in symmetrical, asymmetrical or square-like shapes, with a glue or self-adhesive backside, and usually lacy around. Today, different types of stamp designs are common in the philately world. However, contrary to what is mentioned, different shaped or unusual flakes are actually few in number and make up only a fraction of the emission program. Since postal administrations usually carry out designs related to stamps in standard form, they either do not want to go beyond the standard or do not approach different designs with the phobia of being inadequate to catch the desired form. Most of the 206 countries in the world geography have not made any stamp designs other than standard forms or specifications. Exceptional countries such as Tonga, Bhutan and Austria are both supporting such work and experimenting with a constant search for innovation. The primary purpose of different designs is to attract the attention of the digital generation with technological tools, to raise awareness and to bring innovation to the philately market. When the detailed work in stamp design is reduced to a certain size, the basic expression can sometimes become complicated. Sometimes, stamps can be prepared in triangular, square, rectangular, circular, or various geometric forms suitable for printing purposes in order to prevent incomprehensibility and to express the image in the best way. In the period from the classical period until recently, stamps were generally designed in rectangular or square shaped standard molds. Difficulties experienced in placing the desired image in a limited and standard area revealed the necessity of designing stamps in different geometric shapes. Stamps used in the pricing of mails and replacing money have many functions, but over time they have assumed a number of roles such as culture, art and promotion. Stamps, like other valuable papers, wear out over time and lose their qualities as they have ephemeral *temporary* properties. Therefore, there are many difficulties in preserving stamps with their original texture. Along with digitalization, there have been changes in the philately field. Classical stamps have been replaced by innovative stamps appealing to five senses in certain sizes. Innovative stamps can be different from classical stamps in terms of shape and material type. It is possible to examine innovative stamps under 2 headings as stamps and extraordinary stamps according to their shapes. In terms of shape, stamps are stamps designed differently from the standard form *square or rectangular*. Many of these designs differ from classical stamps not only in shape but also in material. Unusual stamps include designs created with different materials and digital possibilities. Different types of stamp work can be found in many countries. In the study, in order to raise awareness and increase the interest in philately; embroidered, beaded, scented, aromatic, organic, arable, 3D printed, phosphorescent, thermochromic, watermarked, selfie, crypto enabled, visual, playable, covid-19 themed, transparent, scratch, glass, ceramic, composite, synthetic, leather, wood and stamps produced from precious metals. The way to improve collecting and philately can be achieved by increasing investment in stamps. Trying different methods and techniques in stamping can benefit philatelic studies in the long term.

Giriş

19.yy'ın sonlarından itibaren bireysel koleksiyoncular, sevdikleri objeleri kurtarmak, korumak, dolaşıma dâhil etmek ve niteliklerini tartışmak amacıyla kulüp çatısı altında bir araya gelerek uluslararası topluluklar oluşturmuştur. Pulları gereksiz toplama unsuru olarak görenler, pulu sadece posta gönderilerinde kullanılan basit bir ödeme aracı olarak yorumlamıştır. Toplama anlayışından uzak olan bireylerin, filateli bilimine dair bir takım temel varsayımları öğrenmeleri gerekmektedir (Brennan, 2018, s. 73). Son yılların önemli hobileri arasında yer alan pul koleksiyonculuğu, gün geçtikçe yaygınlık kazanmaktadır. Filateli merakı, bireyleri birbirlerine yakınlaştırmakta ve bireysel gelişimlerine olumlu yönde etki etmektedir. Sosyal platformlarda veya kulüp çatısı altında bir araya gelen bireyler, hem keyifli vakit geçirmekte hem de görsel üzerinden birçok bilgiye erişim olanağı bulmaktadır. Toplama alışkanlığı, tertip gerektirmektedir. Pul toplayıcıları, biriktirdikleri objeleri belirli bir sistematik içerisinde sıralamalıdır, aksi durumda objelerin, değersiz birer yığına dönüşme ihtimali olasıdır. Biriktirme alışkanlığı bireyi disipline ederek, topluma karşı sorumlu davranmaya teşvik eder.

Farklı türden pul tasarımlarına, filateli dünyasında sıkça rastlanmaktadır. Sanıldığı gibi aksine, farklı şekilli veya sıra dışı pul tasarımları, emisyon programının oldukça sınırlı bir kısmını oluşturur. Bu tür çalışmalar, belirli bir mevzuata göre oluşturulur. Öncelikle, bir sonraki yıla ait emisyon programı belirlenir, sonrasında ise ilgili pullar belirlenen tarihlerde seriler halinde tedavüle çıkarılır. Ancak, birçok ülkenin mevzuatı, sıra dışı tasarım çalışmalarına müsaade edecek kadar esnek değildir. Dünya coğrafyasında yer alan, 206 ülkenin büyük bir çoğunluğu, standart form veya özelliklerin dışında herhangi bir pul tasarımı gerçekleştirmemiştir. Tonga, Bhutan ve Avusturya gibi istisnai ülkeler, bu tür çalışmalarını hem desteklemekte hem de sürekli bir yenilik arayışı içerisinde, sayısız denemelerde bulunmaktadır. Farklı tasarımların başlıca amacı, teknolojik araçlar üzerinden dijital neslin ilgisini çekmek, farkındalık oluşturmak ve filateli pazarına yenilik getirmektir.

Dijitalleşmeyle birlikte, klasik düzen yazışma sayısında azalma oluşmuştur. Zarflara tatbik edilen pulların yerini; parası peşin *PP*, ücret alma makineleri, ücret ödeme makineleri ve kayıtlı elektronik posta *KEP* gibi uygulamalar almıştır. Bu nedenle, basılan pul sayısında azalma görülürken, emisyonu dâhil olan kalem sayısında ise nispi bir artış görülmektedir.

Pullar da diğer değerli kâğıtlar gibi efemeral *geçici* özelliğe sahip oldukları için zamanla yıpranır ve niteliklerini yitirirler. Bu nedenle, pulları orijinal dokusuyla muhafaza etmenin birçok zorluğu mevcuttur. Yıpranma, yırtılma, aşınma, incelme, renk değişimi, küflenme, sandık lekesi *tilki izi* vb. belirtiler kıymetli evrak statüsündeki pulları, basit birer kâğıt seviyesine indirgeyebilmektedir. Yenilikçi pulların yapımında, genellikle dayanıklı ve sert materyaller, karışım olarak kullanılır. Bu nedenle, bu tür çalışmalar kâğıt tasarımlara nazaran oldukça sağlam yapıdadır. Koleksiyon malzemesi olmanın ötesinde, sıra dışı tasarımlarda ilk fiyatlama, klasik pullara oranla oldukça yüksektir. Bu tür eserleri, koleksiyon objesi olarak biriktirebilmek için de olası maliyete katlanmak gerekmektedir.

Tasarımcılar, pullarla ilgili çalışmalarda genellikle, standart formlar kullanmayı tercih ederler. Kurgu ve konu bütünlüğü de bu ekseninde gelişir. Bunda belirleyici olan, posta hizmetleri mevzuatıdır. Yasal ve ahlaki birtakım uygulamalar, tasarımın seyrine yön vermektedir. Posta idaresi ise çoğunlukla standardın dışına çıkılmasına müsaade etmez. Çünkü istenen formu yakalamakta yetersiz kalılabileceği endişesi, her zaman kafaları meşgul eden bir sorun olarak var olmaktadır. Posta idaresinin, belirli konularda kamu

kurumu gibi davranması da filateli gibi hızlı dönüşüm gerektiren alanlarda sektörel daralmaya neden olmaktadır. Dolayısıyla, düşünsel boyuta indirgenmiş sanatsal objelerin tasarlanabilmesi için sanat akademilerine, idealist öğrencilere ve profesyonel tasarımcılara büyük iş düşmektedir. Çalışmada kullanılan objeler üzerinden, pul tasarımına yönelik yeni bir anlayış geliştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın, alana ve bilimsel nitelikli çalışmalara kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Penny Black olarak bilinen ve ressam William Mulready tarafından çizilen ilk posta pulu, 6 Mayıs 1940 tarihinde İngiltere’de tedavüle çıktı. Bu dönemden önceki süreçte, posta ücreti alıcıdan tahsil edilirdi. Alıcının, ödeme ücretinden kaçınması hem karışıklığa hem de postanın iadesine neden olurdu (Tuna, 1977, s. 94-95). Reformcu Sir Rowland Hill, bir taslak hazırladı ve parlamentoya sundu. Taslakta; posta ücretinin peşin alınması ve ücret yerine küçük resimli bir kâğıdın mektuba yapıştırılması tavsiyesi yer aldı. Öneri kabul edildi ve ilk pul tedavüle çıkarıldı (Bezaz Güven, 2006, s. 291-292). Görselde de Kraliçe Viktoria’nın postresine yer verildi. Makasla kesilen ve tek renkten oluşan ilk pul, tamamen zamksızdı. Günümüzde kullanılan, klasik pullara son şeklini veren ise James Chalmers’tir (Düzenli ve Kavuran, 2004, s.191). İlk tasarım, çizim tekniğiyle oluşturulmuştur. *Penny Black*’ten itibaren oluşturulan pul tasarımlarında, sanata dair izleri görmek mümkündür.

Pul ön yüzü şekil motif ve resimlerden oluşan, arka yüzü zamklı veya kendinden yapışkanlı, etrafı genellikle dantelli simetrik, asimetrik veya kare şeklinde tasarlanabilen değişken boyutlu değerli kâğıtlardır (Aydoğmuş, 2015, s. 30). Başka bir ifade ile pul, küçük boyutlu büyük sanattır (Say’dan aktaran Düzenli ve Kavuran, s. 188). İki boyutlu bir sahnenin anlık görüntüsünü, bütün yaşanmışlığıyla yansıtan pullar, ait olduğu ulusun en tabii parmak izini taşır. Pullar birden çok işleve sahip olmakla birlikte, duyu yoğunluğunu sadece illüstrasyon ürünü olan görselle değil, diğer duyu organlarının da dâhil olduğu kapsayıcı bir realiteyle yansıtan etkili öğelerdendir.

Posta gönderilerinin ücretlendirilmesinde kullanılan ve para yerine geçen pullar, birçok fonksiyona sahip olmakla birlikte zamanla kültür, sanat ve tanıtım gibi bir takım roller de üstlenmiştir. Görsel bir iletişim sanatı olan pulların birincil işlevi, içeriği uygun ve anlaşılır bir formda iletmektir (Begiç ve Çelebilik, 2015, s. 266). Pul tasarımında, detay çalışma, belirli bir boyuta indirgenildiğinde temel ifade bazen karmaşık hale gelebilmektedir. Oluşabilecek anlaşılma zorluğunun önlenmesi ve görselin en iyi biçimde ifade edilebilmesi gayesiyle, bazen pullar üçgen, kare, dikdörtgen, dairesel veya basım amacına uygun çeşitli geometrik formlarda hazırlanabilmektedir (Düzenli, 1998, s. 27). Cenevre merkezli standart belirleme organizasyonu, bir pulun metrik boyutunu belirlerken, *uzunluğun genişliğe oranı kareköke eşit olmalıdır* tanımlamasında bulunmuştur (Max, 2009, s. 1). Yakın geçmişimize kadar, pul tasarımında, daha çok görseli destekleyici yön, çizgi, tonlama, doku, tipoloji, renk, boyut vb. öğeler dikkate alınmaktaydı. Dijitalleşmeyle birlikte, filateli alanında da değişimler yaşanmıştır. Klasik pullar, belirli ölçülerde, yerini beş duyuya hitap eden yenilikçi pullara bırakmıştır. Yenilikçi pullar, şekil ve malzeme cinsi itibarıyla de klasik pullardan farklı olabilmektedir. Yenilikçi pulları, şekillerine göre pullar ve sıra dışı pullar olmak üzere 2 başlıkta incelemek mümkündür.

Şekillerine Göre Yenilikçi Pullar

Posta Pulları, biçim itibarıyla dörtgen ve dörtgen olmayan pullar olmak üzere 2’ye ayrılır. Portföyün çoğunluğunu oluşturan klasik pullar, kare veya dikdörtgen olarak tasarlanırlar. Dörtgen olmayan pullar ise üçgen, altıgen, yedigen, sekizgen, yuvarlak veya minyatür formlarda kategorize edilmektedirler (Tamer, 2014, s. 10-11). Osmanlı

İmparatorluğunun, 1898 tarihli Yunan Muharebesi anısına, Teselya Hatıra Serisi olarak bastırıldığı pul, dünyanın sekizgen formda basılan, ilk pulu olmuştur (Çelik, 2008, s. 34). Yakın tarihe kadar pullar şekil itibariyle, dörtgen olarak tasarlanırdı. Tasarım formunun standartlaştırılmasının birincil nedeni ise albüme dizilimdeki kolaylık ve muhafaza yöntemlerindeki pratikliklerdir.

Filatelik ürünler üzerine önemli yatırımlar gerçekleştiren ve değişik şekillerde pullar üreten Tonga Krallığı, farklı tipte pul tasarımlarının öncüsü olmuştur (Song, 1988, s. 102). Günümüzde, farklı ve geometrik şekilli birçok pul tasarımında *Tonga Tasarımı* ibaresini görmekteyiz. Geometrik şekilli, yeni nesil pul tasarımları aşağıda örneklendirilmiştir;

Görsel 1: Guernsey, forma şekilli pul tasarımı.

Görsel 2: Türkiye, mozaik şekilli pul tasarımı.

Görsel 3: Türkiye, kalp şekilli pul tasarımı.

Görsel 4: Kore, yelpaze şekilli pul tasarımı.

Görsel 5: Almanya, yeni yıl temalı pul tasarımı.

Görsel 6: Tonga, izci kampı pulu.

Görsel 7: Tonga, muz şekilli pul.

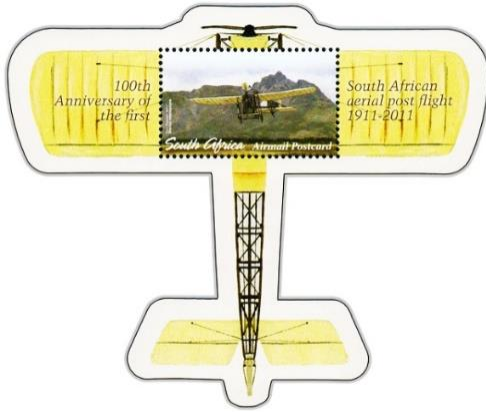
Görsel 8: Botswana, elmas şekilli pul.

Görsel 9: Japonya, Süper Mario pulu.

Görsel 10: Fransa, Obur-X pulu.

Görsel 11: Afrika, uçak şekilli pul tasarımı.

Görsel 12: Türkiye Cumhurbaşkanlığı bisiklet turu.

Görsel 13: Surriname, dik üçgen şekilli tasarım.

Görsel 14: Japonya, tavus kuşu şekilli tasarım.

Görsel 15: Hollanda, kirpi şekilli pul tasarımı.

Görsel 16: İtalya, ralli konulu pul tasarımı.

Görsel 17: Kanada, serbest şekilli pul tasarımı.

Görsel 18: Teselya serisi yıldız kesim pulu.

Sıradışı Yenilikçi Pullar

Pul, bir ülkenin dışarıya açılan penceresi olabilmenin yanı sıra ait olduğu ülkenin kültürünü dünyaya tanıtmaya çabasıdır. Uluslararası alanda ilginin artırılması ve tanıtım faaliyetlerinde sürdürülebilir bir ivmenin yakalayabilmesi amacıyla, çeşitli alternatif pul üretim sistemleri denenmiştir. Klasik pulların yanı sıra, filateli pazarına yenilik getirecek ve beş duyuya; görme, tatma, koklama, işitme ve dokunma hitap edecek tipte kokulu, aromalı, çalınabilir, 3D efektli, dijital, ahşap, folyo, metal, kumaş, ipek, altın, gümüş, plastik vb. malzemelerden elde edilen, çeşitli nitelikte pul tasarımları gerçekleştirilmiştir. Yenilikçi pullar, kullanılan teknoloji ve malzemenin yanı sıra şekil itibarıyla da klasik pullardan farklı olabilmektedir. Sıra dışı ve yenilikçi pullarla ilgili yapılan çalışmalardan bir kısmı aşağıda özetlenmiştir;

İşlemeli ve boncuklu pullar

2000 yılında, İsviçre Posta Servisi, alternatif malzemeler kullanarak dokuma ürünü olan ilk işlemeli posta pulunu üretmiştir. Akabinde, Tayland üretime biraz farklılık kazandırmış ve Kraliçe Sirikit'in 78. Yaş günü anısına, tavus kuşu amblemlili 15 bin adet pul bastırmıştır. Dörtlü serilerden oluşan pulların üretiminde, tamamen ipek malzeme kullanılmıştır (Yap, 2014, s. 61). Filatelik ürün ve hizmetler üzerine çalışmalarda bulunan Avusturya Posta Servisi de her bir adedi için yaklaşık 40 metre ip kullanarak, geleneksel kıyafetlerini tasvir eden, dokuma ürünü triko pullar üretmiştir (Dirndl, 2017, s. 37). 2008 yılında, dokuma ürünü pullara farklı bir fonksiyon eklenmiştir. Peranakan Müzesinin açılışının anısına, kese şeklinde tasarlanmış boncuklu bir pul bastırılmıştır. Sınırlı üretim nedeniyle, pullara erişim güçtür (Hulsbosch, vd. 2009, s. 76).

Görsel 19: İsviçre, işlemeli pul tasarımı.

Görsel 20: Tayland, ipek pul tasarımı.

Görsel 21: Avusturya, *steiermark şapka* temalı tasarım. **Görsel 22:** Avusturya, *dirndl* geleneksel kıyafet pulu.

Görsel 23: Peranakan, boncuklu pul tasarımı.

Sentetik malzemeden ve deriden üretilen pullar

2008 yılında düzenlenen futbol şampiyonası, farklı bir tasarıma esin kaynağı olmuştur. Tasarım, Avusturya Posta Servisinin üretici bir firmayla yaptığı ortak girişime dayanmaktadır. Profesyonel futbol topu yapımında kullanılan sentetik hammadde, bir dizi işleme tabii tutulmuştur. Pula, önce futbol topu görünümünü kazandırılmış sonrasında da üzeri nakışlarla kaplanmıştır. Nihai süreci tamamlanan prototip, kısa sürede seriler halinde yayınlanmıştır (İnce, 2017, s. 31). Avusturya'nın Tirol Eyaletinde, günlük hayatta yaygın olarak kullanılan ve bölge ile özdeşleşen lederhosen *geleneksel deri pantolonlar* şekil ve malzeme itibarıyla, minyatür boyuta indirgenmiş ve yeni bir pulun tasarımında kullanılmıştır. Fereo Adaları Posta Servisi de daha çok ayakkabı, çanta, mücevher vb. ürünlerin yapımında kullanılan morina balığı derisini, bu kez posta pulu yapımında kullanmıştır. Canlı bir organizmadan elde edilen çalışma, tasarıma sıra dışı bir ilginçlik katmıştır. Standart formda oluşturulan her bir pul şekil, renk, parlaklık, doku ve benzerlik itibarıyla diğerlerinden farklıdır (Mörck, 2020, s. 61).

Görsel 24: Avusturya, futbol topu temalı tasarım. **Görsel 25:** Avusturya, lederhosen deri pantolon temalı tasarım.

Görsel 26: Fareo Adaları, balık derisinden üretilen pul.

Kokulu ve aromalı pullar

Kokulu mürekkep uygulaması, ilk defa İngiliz posta pullarında denenmiştir. 2001 yılında, İsviçre çikolata üreticiler birliğinin desteğiyle, çikolata kokulu posta pulları bastırılmıştır (Johnson, 2008, s. 2-4). 2013 yılında yapılan çalışmalarda, kokulu pullara ayrı bir fonksiyon ilave edilmiştir. Belçika'da üretilen, çikolata konulu pul serisinin zamlı yüzeyine, bu kez çikolata aroması enjekte edilmiştir. Bu tasarım, tat alma duyusunu ön plana çıkarmıştır. Pulu, diliyle ıslatmayı tercih eden bireyler, çalışmayı olumlu değerlendirerek, tasarımdaki ilginçliğe atıfta bulunmuşlar (Yap, 2014, s. 64). Brezilya ekonomisine önemli derecede katkı sağlayan kahve üretimi, 2001 yılında farklı bir yöntemle yeniden tanıtılmıştır. Taze kahve çekirdekleri öğütülme, pişirme ve basınç altında bekletilme gibi bir dizi işleme tabii tutulmuştur. Isıl işlem neticesinde olgunlaşan tortular, mikrokapsüllere eklenerek vernikle kaplanmıştır. İşlem sonunda, kokusu 5 yıla kadar etkin kalabilen aromatik pullar üretilmiştir (Murray, 2001). Sonraki yıllarda, pullar üzerinde yapılan koku çalışmalarına Almanya Posta Servisi de dâhil olmuştur. Koku-görsel uyumundan yararlanan Almanya, pullarda kullandığı meyve görsellerine, ayrıca türüne özgü elma, çilek, limon vb. meyvelerin kokularını da ilave ederek konu bütünlüğünü sağlamıştır (Drier, 2010).

Görsel 27: İsviçre, çikolata kokulu pul tasarımı.

Görsel 28: Belçika, çikolata aromalı pul tasarımı.

Görsel 29: Brezilya, kahve kokulu pul tasarımı.

Görsel 30: Almanya, meyve kokulu pul tasarımı.

Ahşap pullar

120 yıllık bir çam ağacını kullanılabilir malzemeye dönüştüren İsviçre, 2004 yılında, ilk defa ahşap bir pul yayınlamıştır (İnce, 2017, s. 61). Ahşap bazlı materyal üretimine dâhil olan

ve yenilikçi tasarımlar gerçekleştiren Avusturya Posta Servisi bu kez de ülkenin ulusal kimliğiyle özdeşleşen meşe ağacını referans alarak, ağaç formunda hazırlanmış bir pul bastırmıştır (Stampworld, 2017).

Görsel 31: İsviçre, ahşap pul tasarımı.

Görsel 32: Avusturya, meşe ağacı pul tasarımı.

Kıymetli madenlerden elde edilen pullar

Sürekli farklılık arayışında olan Avusturya Posta Servisi, 2004 yılında kristal ve mücevher üreten bir şirketle ortak girişimde bulunmuştur. Pulları, klasik anlayıştan öteye taşıma gayretinde olan Avusturya, 12 kişilik uzman kadrosuyla, 6 aylık bir süreçte sawarovski taşlı bir pul üretmeyi başarmıştır (Masini, 2015, s. 27). 2006 yılında alışılmadık bir teknik kullanan Avusturya Posta Servisi, bu kez de Fas'ta bulunan ve yaklaşık ağırlığı 19 kg olan göktaşını, toz haline getirerek tasarladığı, posta pulunun yüzeyinde yer alan görsele serpmiştir. Her bir pul için 0.03gram uzay kayası tozu kullanılmıştır (İnce, 2017, s. 31).

Altın ve gümüş pul tasarımları üzerine yapılan çalışmalar, geçmişten günümüze gelen süreçte devam etmektedir. İlk tasarımlar, genellikle beyaz kâğıt üzerine oluşturulan dikdörtgen baskılardan oluşmakta iken sonraki süreçte pullar altın, gümüş ve bronz olarak ayrı ayrı kalıplanmıştır. Standart bir görünüm kazanan pullarda, değer ibaresini belirten simge de çerçevenin kösesinde yer alan boşluğa yerleştirilmiştir (Gibbons, 1870, s. 66).

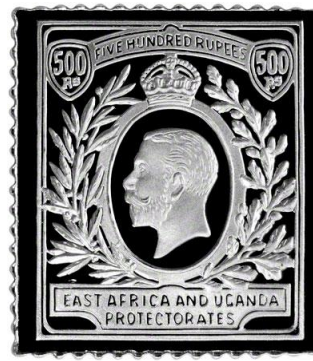
Görsel 33: Avusturya, sawarovski taşı pul.

Görsel 34: Avusturya, göktaşı tozundan elde edilen pul.

Görsel 35: Altın pul tasarımı.

Görsel 36: Africa and Uganda 1912 to 1918 gümüş tasarımı.

Organik ve ekilebilir pullar

Portekiz'in ulusal sembolü olan ve Portekiz ekonomisine önemli derecede katkı sağlayan mantar üretimi, filateliye de konu olmuştur. Farklı yöntemler geliştiren Portekiz Posta Servisi, 2007 yılında, kendinden yapışkanlı ilk mantar pulu üretmeyi başarmıştır. Yakın zamanda, sıra dışı pul serisine ekilebilir, pullar da dâhil edilmiştir. Graf ağacından elde edilen tohum, aynı ağacın lifleriyle kaplanarak pulun görseline yerleştirilmiştir. Birleşik Arap Emirliğine ait olan tasarımın birincil amacı, doğanın korunması adına, tohuma erişimi kolaylaştırmaktır (Yap, 2014, s. 61-64).

Görsel 37: Portekiz, mantar pul tasarımı.

Görsel 38: BAE, tohumlu pul tasarımı.

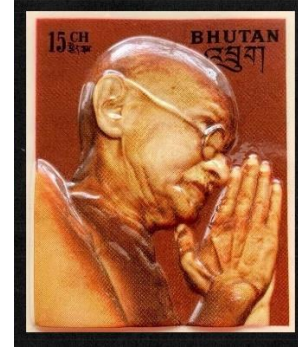
3D baskılı pullar

Farklı açılardan izlendiğinde, görsele derinlik ve hareket efekti kazandıran mercekli pullar, yakın zamanda yayınlanmaya başlamıştır. Lenticular baskı tekniğiyle oluşturulan tasarımlar, filateliye dijital yenilikler getirmiştir (Bjelkhagen, 2017, s. 42). Dijital baskı modelini geliştiren Türkiye, 2012 yılında aynı tekniği kullanarak *Dinazorlar Portföyü* isimli ilk seriyi yayınlamıştır.

Sıra dışı pul serisine, önemli derecede katkı sunan Bhutan Krallığı da plastik maddeden elde ettiği, 3D kabartmalı pulları, filateli portföyüne dâhil etmiştir (Toker, 2013, s. 27).

Görsel 39: Türkiye, üç boyutlu lenticular baskılı pul.

Görsel 40: Bhutan, 3D kabartmalı pul tasarımı.

Fosforlu, termokromik ve filigranlı pullar

Singapur Filateli Müzesine ait koleksiyonda bulunan, özel üretim pullarda, fosforlu mürekkep kullanılmıştır. Pulun birincil özelliği, gün içerisinde aldığı ışığı absorbe etmesi ve tuttuğu ışığı karanlık ortamda yaymasıdır (Yap, 2014, s. 63). ABD Posta Servisi, 2017 yılında, termokromik mürekkep kullanarak ısıya duyarlı bir pul tasarlamıştır. Parmakla, pulun arkasına dokunulduğunda, tam güneş tutulmasını tasvir eden görsel, vücut ısısının etkisiyle dolunay şekline dönüşmektedir (Showstack, 2017, s. 2). Filigran, işleme tabii tutulan kâğıda ait bazı bölümlerin, kasıtlı olarak inceltilmesi ve gömülü bir desen oluşturulması işlemidir. Sahteciliğin önlenmesi amacıyla paralarda ve posta pullarında filigranlar kullanılmıştır. Filigran ışık veya solüsyon yardımıyla anlaşılabilir (Bozhkova, vd. 2017, s. 195).

Görsel 41: Malezya, deniz feneri konulu tasarımın gündüz ve gece görünümü fosforlu pul.

Görsel 42: ABD, tam güneş tutulması ısı öncesi ve ısı sonrası.

Görsel 43: Malaya, filigranlı pul.

Dijital kripto pullar

Avusturya Posta Servisi, 2019 yılında QR uygulaması yardımıyla çalışan ve dijital cüzdana eklenebilen 150.000 adet kripto pul yayınlamıştır. Yeni nesil pul tasarımı ile hem sahteciliğin hem de mükerrer kullanımın önüne geçilmiştir. Oluşturulan dijital cüzdan sayesinde pula, takip edilebilirlik özelliği kazandırılmıştır. Cüzdan üzerinden, pulun varlığı, değeri ve en son sahipliğinin kimde olduğu gibi bilgilere ulaşılabilmektedir (Yanovich, vd., 2018, s. 2).

Görsel 44: Avusturya, kripto pul.

Selfie (özçekim) pulu

Zürih Sanat Üniversitesi öğrencileri, bir proje kapsamında, 20 puldan oluşan tablet bir pul tasarlamışlardır. Ayna işlevi gören ve gümüş bir filmle kaplanan pul, izleyicide sanal bir gerçeklik hissi uyandırmaktadır. Üniversite yönetimi tarafından, İsviçre Posta Servisinin

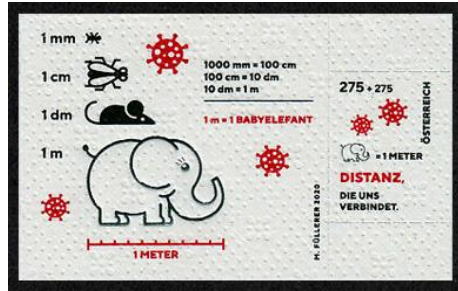
görüşüne sunulan pul, kabul görmüş ve 2017 yılında yayınlanmıştır (Singapore Philatelic Museum, 2018, s.15).

Görsel 45: İsviçre, selfie özçekim temalı pul.

Covid-19 farkındalık pulu

2020 yılının sonlarına doğru Avusturya Posta Servisi, Covid-19 salgınına dikkat çekmek, pandemi sürecinde Avrupa’da yaşanan tuvalet kâğıdı istifçiliğine atıfta bulunmak ve sosyal mesafeyi hatırlatmak amacıyla tuvalet kâğıdından elde edilen bir pul bastırmıştır (Jochim, 2020a, s. 3).

Görsel 46: Avusturya, Covid-19 temalı pul.

Görüntülü ve çalınabilir sesli pullar

Bhutan Krallığının, *Bhutan Talking Stamps* adıyla yayınladığı pul, filateli pazarına önemli bir yenilik getirmiştir. Dayanıklı malzemeden üretilen ve gramafon yardımıyla çalınabilen tasarım, sıra dışı pullara işitsellik fonksiyonu kazandırmıştır. İngiltere Kraliyet Postası 21.yy’da tag veya karekod yardımıyla okutulabilen, dijital bir pul tasarlamıştır. Akıllı telefon ile pul eşleştirildiğinde, pula yüklenen bütün veriler ekrana yansımaktadır (Toker, 2013, s. 40-49). 2020 yılında, aynı teknolojiyi kullanan Türkiye Posta ve Telgraf Teşkilatı *Google Play* veya *PTT AR* uygulamasıyla çalışan, yeni nesil bir pul yayınlamıştır.

Görsel 47: Bhutan 1973 fonografik sesli pul.

Görsel 48: Türkiye, Google Play veya PTT AR uygulamasıyla çalışan ilk görüntülü ve sesli pul.

Oyun temalı, puzzle ve kitap ekli pullar

Richard Hutten, 75. Kitap Haftası anısına 3x4 cm ebatında, 8 sayfadan oluşan kitap şeklinde, minyatür bir pul tasarlamıştır. Sıra dışı tasarımlar arasına yerini alan pul, 2010 yılında Hollanda'da yayınlanmıştır (İnce, 2017, s. 32). Kenar dantelleri hizalı olan posta pulları, belirli bir şekle sahiptir. Standartlaştırılmış kalıpların sağladığı avantaj, uzun yıllar çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Posta pullarının mozaiklenmesi ve katlama yöntemleri konusunda oluşturulan bulmaca ve oyunlar, zaman içerisinde gelişme göstermiş ve bu alana hitap eden, posta pullarının tasarımında kullanılmıştır (Matthew ve Ronald, 2009, s. 1). San Marino Postası, geleneksel kaz oyunundan esinlenerek, yeni bir oyun levhası tasarlamıştır. Dıştan başlayan ve levhanın ortasına varınca biten oyunun zemini, 16 adet noel temalı puldan oluşmaktadır (Philaquely, 2019). Madagaskar 3 adlı, animasyon filminin prömiyer kutlamasının anısına, dört parçadan oluşan, puzzle temalı bir pul yayınlanmıştır. Kendinden yapışkanlı olan pulun tasarımı Avusturya Posta Servisi'ne aittir (Balagian, 2020). Brezilya, 2018 yılı tasarım programı kapsamında, pullara farklı bir yenilik atfetmiştir. Levhada yer alan kesitli alanların katlanarak yapıştırılması sonucunda, eski bir valf radyosuna dönüşen nostaljik bir pul yayınlamıştır (Fausto, 2018, s.7).

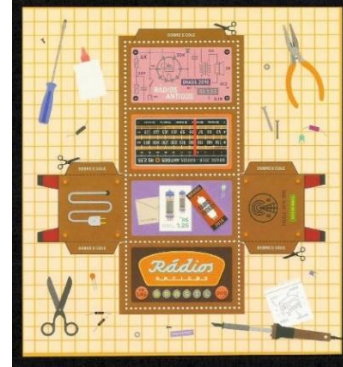
Görsel 49: Hollanda, kitap ekli minyatür pul.

Görsel 50: San Marino, kaz oyunu temalı pul.

Görsel 51: Avusturya, puzzle temalı pul.

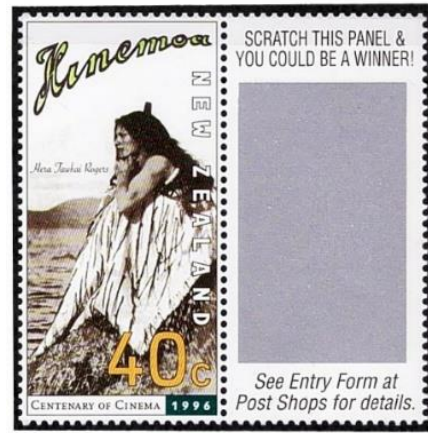
Görsel 52: Brezilya, nostaljik valf radyo pulu.

Şeffaf ve kazımalı pullar

Sıra dışı tasarım çalışmalarına, ince ve saydam malzemeden üretilen şeffaf pullar da dâhil edilmiştir. Yapıştırıldığı yüzeyle bire bir uyumlu olan bu tasarım, estetik bir görünüme sahiptir. Yeni Zelanda Postası, yerli sinemasının 100. yılının anısına, 4 adet pul tasarlanmıştır. Örnek objede, 2 adet görsel bulunmaktadır. Sağ kanatta yer alan görsel, metalik bir boya yardımıyla sıvanarak, tamamen kapatılmıştır. Madeni para benzeri bir nesne ile bir süre kazıma işlemi yapıldığında, örtülü alan ortaya çıkmaktadır. Karartılan alana, Hollywood seyahati için bir bilet veya ücretsiz sinema ödülleri kazanma şansı tanıyan bir şifre yerleştirilmiştir (Conrich ve Murray, 2007, s. 9).

Görsel 53: Yeni Zelanda, şeffaf pul.

Görsel 54: Yeni Zelanda, kazı-kazan pulu.

Cam, seramik ve kayak takımı pulları

Alternatif malzemeler üzerine çeşitli çalışmalarda bulunan Avusturya Posta Servisi, yenilikçi pullar serisine, 3 farklı türde eser kazandırmıştır. Tasarımlardan İlki, ters boyama tekniğiyle oluşturulan ve kendinden yapışkanlı bir cam puldur (Pözl, 2016 s. 36). İkinci tasarım, Avusturya'nın ulusal mücadelesinde sembole dönüşen, *Viyana Gülü* desenli porselen puldur. Bu tasarımda da ters boyama tekniği kullanılmıştır. Tekniğin birincil özelliği objeye, silinebilir ve estetik bir form kazandırmasıdır (Masini, 2015, s. 27). Üçüncü tasarım ise *Kayak Ülkesi* olarak bilinen ve kış sporlarında köklü bir geleneğe sahip olan Avusturya'nın, sportif yanını vurgulayan ve aynı zamanda, gerçek bir kayak takımının, plastik kompozit tabakasından elde edilmiş olan, kayak ucu şekilli puldur (Jochim, 2020b, s.3).

Görsel 55: Avusturya, cam pul tasarımı. **Görsel 56:** Avusturya, Viyana Güllü konulu porselen pul tasarımı.

Görsel 57: Avusturya, kompozit kayak takımı pulu.

Kişisel Pul

Filateliye, yeni bir boyut kazandırmak amacıyla, 25 Ekim 2005 yılında uygulamaya alınan bir hizmettir. Uygulama kapsamında, gerçek ve tüzel kişilere ait görseller, standart pul haline dönüştürülebilmektedir (Daldal, 2020, s. 74). Koleksiyonerler ve pul tüccarları, kişisel pul uygulamasına mesafeli yaklaşmaktadırlar. Bireysel değer içeren kişisel pulların, koleksiyon amaçlı kullanılmayacağı, kullanılması durumunda da ileride bir takım hukuki uyumsuzlukların çıkabileceği yönünde görüşleri mevcuttur. (Arman Arıkan, kişisel görüşme, 12 Ağustos 2020). Posta idaresine kaynak sağlamanın ötesinde, pullara olan ilgiyi arttıran kişisel pul uygulaması, filateliye getirilen önemli bir yeniliktir.

Görsel 58: Kişisel pul.

Görsel 59: Kişisel pul.

Görsel 60: Kişisel pul.

Görsel 61: Kişisel pul.

Pul, resmîyetin en somut kanıtıdır. Gönderen ile alıcı arasındaki yazışmaya resmîyet kazandırmak amacıyla, pul kullanılır. Toplayıcılar, pulları iki şekilde yorumlarlar. Birincisi, pulları bilimsel nitelikli bir belge statüsünde düşünmeleridir. İkincisi ise pulların estetik yönünü

ön plana çıkarmaları ve işlevsel potansiyeline vurgu yapmalarıdır. Pullar, genellikle görsel estetikliğiyle düşünülür. Çizim, tipolojji, renk, tonlama, fikir, güdü, özgünlük vb. parametrelerle toplumsal bütünleşme sağlanmaya çalışılır (Ferreira, 2006 s. 12-38).

Tartışma

Klasik dönemden, yakın tarihe kadar geçen süreçte, pullar genellikle dikdörtgen veya kare şeklinde standart kalıplarda tasarlanırdı. İstenilen görselin, sınırlı ve standart alana yerleştirilmesinde yaşanan güçlükler, farklı geometrik şekilli pul tasarımlarının gerekliliğini ortaya çıkardı (İnce, 2017, s. 28; Tamer, 2014, s. 10-11). Günümüzde, tasarımılanan çalışmaların bir çoğu standart formlardan bağımsız düşünülerek oluşturulmaktadır. Bunda, tasarım sanatçıları ile standart belirleme organizasyonu arasında yaşanan fikir ayrılığı belirleyici olmaktadır. Sanatçılar ve tasarımcılar özgün eserlerin üretilebilmesi adına genellikle, biçimsel sınırlamanın dışında çalışılması gerektiği, görüşünü savunurlar. Oysaki işlevsel kullanım sorunları, çoğu zaman buna müsaade etmemektedir.

Medeniyet tarihi boyunca devam eden yazma eylemi, doğal bir reaksiyon olarak ortaya çıkmıştır. Kâğıt-kalem ilişkisine dayanan bu olgu, duygusal tepkinin yazılı ifadesini oluşturmaktadır. Yazma geleneği, postaya verilen gönderi sayısı ile ilintili olup, posta hizmetlerinde pul kullanımını direkt olarak etkilemektedir. Geçmişe nazaran, fiziki posta sayısında önemli oranda düşme eğilimi gözlemlenmiş olsa da resmi işlemlerin varlığı ve insanlığın, yazma eylemine olan tutkusu, mevcut düşüşü sabitleyerek psikolojik bir sınır oluşturmuştur. Beceri bazlı bir uğraş olan yazma gereksinimi, duygu ve düşüncesinin aktarımında en tabii bir iletişim yöntemidir.

Pullara yapılan Ar-Ge yatırımlarının artmasıyla, teknolojik üretimin önü açılmıştır. Dijital olanakların kullanılmasıyla geliştirilen tasarımlar, hem filateliye renk katmış hem de mevcut toplayıcı sayısını arttırmıştır. Çin başta olmak üzere İngiltere, Japonya, Almanya, ABD ve Avusturya gibi ülkelerde, toplayıcı sayısında önemli oranda artış gözlemlenmiştir. Toplayıcı sayısındaki nispi artış sektörel genişlemeyi hızlandırmış ve filateliye, ekonomik boyutlu bir fonksiyon eklemiştir. Filatelistler dernek, kulüp ve federasyon çatısı altında bir araya gelerek, elde ettikleri objeleri değerlendirme ve sergileme imkânı bulmuştur. Yakın zamana kadar filatelik objeler, ancak belirli mezatlarda parasal karşılık bulmakta iken, online müzayedeciliğin geliştirilmesiyle köklü bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu sayede, sanal platformlarda bir araya gelen üyeler, kendi uluslarına ait objeleri, dünyanın çeşitli ülkelerindeki kullanıcılara aktarma olanağına kavuşmuştur.

Basım kriterlerinin esnetilmesiyle, filateli biliminde önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Farklı baskı teknikleriyle yapılan serbest üretim, filateliye ürünü ve hizmet çeşitliliğini arttırarak tasarımcıların çalışma alanını genişletmiştir. Yeni yöntemleri deneyen ve daha özgün eserler üreten sanatçılar, bu sayede bilim camiasına çok sayıda nitelikli eser kazandırmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Pulların yenilenmesi sürecinde, dijital çağa uygun tasarımlar gerçekleştiren ve bu tasarımları dijital olanaklarla geliştiren ülkelere ait pul tasarımlarının, ne derece estetik ve özgün nitelikte olduğu çözümlenmeye çalışılmıştır. Alana dair, yerli ve yabancı tasarımlarla konsept zenginleştirilmiş ve konu-görsel bütünlüğü oluşturulmuştur. Türkiye'nin, pul tasarımına yönelik çalışmalarında, yapılması gerekli görülen tasarım modellerine ilişkin öneriler, aşağıda sıralanmıştır;

- Ülkemiz konulu tasvirde, Türkiye'nin siyasi haritası, pul şeklinde resmedilebilir.
- Ay yıldız şeklinde çizilen pul tasarlanabilir.

- Şeairi İslâm'iyeyi temsil eden görseller, ios uygulamasına uygun hale getirilebilir ve görselde betimlenen tasvir hakkında, tarihi malumatlara değinilebilir.
- Şehirlerimiz konulu çalışmada, ilgili ilin, siyasi sınırları kabartmalı olarak çizilebilir ve şehir ile özdeşleşen metafor, görsele yerleştirilebilir.
- Gece karanlığında ışık saçan, fosforlu pullar üretilebilir.
- Altın ve gümüş gibi değerli madenlerden elde edilen, sertifikalı pullar üretilebilir.
- Kıymetli madenlerden elde edilen pullar bastırılabilir. Özel kalıba yerleştirilen ve sertifikalandırılan seri numaralı pulların, yılda bir defa tedavüle çıkarılmasında ekonomik yarar vardır. Ayrıca, bu seriler TC kimlik bilgileri alınmak suretiyle, alıcısına, akit karşılığında teslim edilebilir.
- Bitki tasarımlarında saksı, ağaç, yaprak, demet ve buket şekil olarak kullanılabilir. Ayrıca bitkiye özgü koku veya aroma pula eklenebilir.
- Şişe, çay bardağı, fincan, kupa gibi görseller şeklen tasvir edilebilir.
- Sinema ve film görselleri, televizyon veya sahne şekilli kalıplara yerleştirilebilir.
- Uygun şekilli meyveler, kalıp olarak çıkarılabilir ve meyveye özgü koku pula eklenebilir.
- Arkeolojik kazılarda bulunan eserlerin tasviri, kabartmalı kalıplara bastırılabilir.
- Kültür, tarih, tanıtım, turizm, küresel ısınma, afet tedbirleri gibi bilgilendirme ve bilinçlendirme amacı taşıyan tasarımların, ios uygulamasına uyumlu olması daha yararlı olabilir.
- Futbol görsellerinde forma, krampon, top veya stadyum biçiminde kesilmiş tasarımların kullanılması yarar sağlayabilir.
- Üç boyutlu pul serileri tasarlanabilir.
- İnce varyeteden yapılmış magnet özellikli, pul serileri tasarlanabilir.
- Kendinden yapışkanlı, etiket pullar üretilebilir.
- Cam malzemenen elde edilen pullar tasarlanabilir.
- Porselenden üretilen, çini işlemeli pullar tasarlanabilir.
- Karekodlu, takip edilebilir pul tasarlanabilir.
- Zamlı yüzü, reklam baskılı olan pullar üretilebilir.
- Lüle taşı, oltu taşı, kömür, bor vb. ulusal kimliğimizle özdeşleşen madenlerin türevlerinden fiziki ve tag özellikli pullar tasarlanabilir.
- Flaster veya yara bandı gibi tıbbi malzemelerden üretilen pullar tasarlanabilir.
- Geri dönüşüme tabii tutulan malzemelerden elde edilen pullar tasarlanabilir.

Çalışmada kullanılan filatelik objeler, tasarımın biçimsel ve imgesel göstergeleri açısından incelenmiştir. Ürün tasarımındaki, baskı ve form özgürlüğü de alana sıra dışı bir farklılık kazandırmıştır. Filatelik zenginlik olarak görülen tasarım özgürlüğü, sanatçıyı ve tasarımcıyı bir araya getirerek sinerji oluşturmuştur. Eşgüdümlü çalışma modelini ele alan yaklaşım, alana katma değer sağlanmış ve eser üretiminde, özgünlüğün yakalanmasına öncü olmuştur. Sıra dışı tasarım örneklerinin, uzun dönemde filateli bilimine fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aydoğmuş, N. (2015). *Bir görsel iletişim aracı olarak posta pulu tasarımının dünya'daki ve Türkiye'deki tarihi gelişimi ve grafik tasarım ürünü olarak incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, İzmir.
- Balagian, G. (2012). *Austria celebrates Madagascar*. Erişim tarihi: 12.11.2020. [3http://www.catstamps.org/scans/Wild_cats/Lion/AT/AT20121005%20MS%202_84%20LIO.jpg](http://www.catstamps.org/scans/Wild_cats/Lion/AT/AT20121005%20MS%202_84%20LIO.jpg)

- Begiç, H. N., ve Çelebilik, G. (2015). Kültürel zenginliklerimizin posta pullarıyla tanıtılmasına dair bir çalışma; Pul Sanatçısı Pınar Olgaç'ın "Türk Kadın Başlıkları". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 266-276.
- Bezaz Güven, Y. (2006). *Haberleşme ve tarihçesi*. Ankara: Türkiye Haber-İş Sendikası Yayınları.
- Bjelkhaugen, H. (2017). *Holography and philately: Postage stamps with holograms*. Austuria: Hans Holo Publishing.
- Bozhkova, T., Sheterev, K., ve Spiridonov, I. (2017). Overview of security printing types and trends in its future development. *Bulgarian Chemical Communications*, 49(L), 195-201.
- Brennan, S. A. (2018). *Stamping American Memory: Collectors, citizens, and the post*. Michigan: Ann Arbor, MI: University of Michigan Press. doi: <http://dx.doi.org/10.3998/mpub.9847183>
- Conrich, L., ve Murray, S. (Ed.). (2007). *New Zeland filmmakers*. Detroid: Wayne State University Press.
- Çelik, İ. (2008). Efsane adam Ali Nusret Pulhan için tarihe bir not. *Paylaşım Kartonsan A.Ş. Yaşam Kültürü Dergisi*, 32-37.
- Daldal, E. (2020). *Posta tarihi ve organizasyonu*. Ankara: Midas Ajans Ortaklığı.
- Dirndl. (2017). *Austrian philatelic society(197)*. Erişim tarihi: 03.05.2020, <https://austrianphilately.com/ausmag/Austria-197.pdf>
- Drier, M. (2010). *German stamps get scented*. Erişim tarihi: 09.10.2020, <https://wwd.com/beauty-industry-news/fragrance/german-stamps-get-scented-3034575/>
- Düzenli, Ş. (1998). *İletişim aracı olarak pulun önemi, Cumhuriyet Dönemi Cumhuriyet konulu posta pullarının incelenmesi ve Cumhuriyetin 75. Yıl dönümü anma serisi pul tasarımı önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Düzenli, Ş., ve Kavuran, T. (2004). Görsel iletişim aracı olan pul'un tarihi gelişimi ve grafik ürün olarak önemi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 (2). 187-204.
- Fausto, J. (2018). *Special postal issue old radios*. Erişim tarihi: 05.06.2020, <https://infophilatelia77.files.wordpress.com/2019/02/edital201819.pdf>
- Ferreira, L. E. (2006). *A certain look at philately*. Portugal: Ediçoes Húmus Lda, Clube Nacional de Filatelia.
- Gibbons, E. S. (1870). *The V.R. Illustrated postage stamp album and catalogue*. London: Stanley Gibbons & Company.
- Hulsbosch, M., Bedford, E., ve Chaiklin, M. (2009). *Asian metarial culture*. Amsterdam: Amsterdam Universty Press.
- İnce, M. (2017). *Pulun işlevleri ve tasarımın işleve katkısının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Jochim, M. J. (2020a). *New Issues 2020: Austria (Covid-19 social distancing)*. Erişim tarihi: 02.11.2020, <https://www.philatelicpursuits.com/2020/11/08/new-issues-2020-austria-covid-19-social-distancing/>
- Jochim, M. J. (2020b). *New Issues 2020: Austria techncal specialty (Ski brand)*. Erişim tarihi: 10.11.2020, <https://www.philatelicpursuits.com/2020/09/30/new-issues-2020-austria-ski-brand/>
- Johnson, B. L. (2008). Philateli-graphics. *Grapics Philately Association*, 30(1), 1-118.
- Masini, A. (2015). *Not just paper exsamples of unusual stamp production*. Erişim tarihi: 02.03.2020, <https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/28516/1/GPSN%2059.PDF>
- Matthew, K., ve Ronald, U. (2009). Edge tessellation and stamp foldings puzzles. *ArXiv: 0908.3257*, 1-7.

- Max, S. (2009). *The dimensions of metric-sized postage stamps*. Erişim tarihi: 06.04.2020, http://www.metricphilatelist.net/philatelic_publications/Max%20Article.pdf
- Mörck, M. (2020). *Designing and engraving stamps for the world*. Erişim tarihi: 06.08.2020, <https://www.linns.com/docs/default-source/content/pdf/may-2020-morck.pdf>
- Murray, I. (2001). *Scented stamp promotes Brazilian coffee*. Erişim tarihi: 11.10.2020, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1689425.stm>
- Philaquelymoi. (2019). *Stamp with interective games*. Erişim tarihi: 10.11.2020, <http://philaquelymoi.blogspot.com/2019/07/stamps-with-interactive-games-update.html?m=1>
- Pözl, G. (2016). *World's first stamp made of glass and first dirnl embroidered stamp*. Erişim tarihi: 06.07.2020, <https://assets.post.at/-/media/Dokumente/En/Ueber-Uns/Investor-Relations/Geschaefts--und-Nachhaltigkeitsberichte/Austrian-Post-Magazine-2016.pdf>
- Showstack, R. (2017). Innovative postage stamp celebrates upcoming total solar eclipse. *Eos*, 98, 1-4. <https://doi.org/10.1029/2017EO076427>.
- Singapore Philatelic Museum, (2018). *You've got mail! a unique exhibition to encourage more personalised and artful communication through letter-writing and the post*. Erişim tarihi: 08.10.2020, <https://www.nhb.gov.sg/-/media/nhb/files/media/releases/new-releases/youve-got-mail-a-unique-exhibition-to-encourage-more-personalised-and-artful-commuication-through-letterwriting-and-the-post.pdf>
- Song, C. (1988). Stamp collecting. *The Missouri Review*, 11(2), 102-103. doi:10.1353/mis.1988.0017.
- Stampworld. (2017). *The world's largest online stamp cataloue*. Erişim tarihi: 17.09.2020, <https://www.stampworld.com/en/newsletter/090917-wooden-austrian-stamp/>
- Tamer, Ü. (2014). *Pullar savaşı*. İstanbul: Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
- Toker, M. V. (2013). *Pul tasarımındaki algı*. Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Tuna, T. (1977). "Dünyanın ilk posta pulu", *Hayat Tarih Mecmuası*, 3, 94-95.
- Yanovich, Y., Shiyanov, I., Myaldzin, T., Prokhorov, I., Korepanova, D., ve Vorobyov, S. (2018). Blockchain-Based Supply Chain for postage stamps. *Informatics*, 5(42), 1-9. doi:10.3390 / bilişim5040042
- Yap, L. (Ed.). (2014). Stamps of sproval. *Be Muse*, 7(1), 1-65. <https://www.roots.gov.sg/stories-landing/stories/stamps-of-approval/story>.

Görseller

- Görsel 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9. ve 10. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
- Görsel 11. Haversmid, F. (2014). Bijzonder poltzelgelvel Zuid-Africa, *Nieuwsbrief*, s:2
- Görsel 12., 13., 14., 15. 16. ve 17. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
- Görsel 18. Dadyan, S. (2018). *Babamın pulları/my father's stamps "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e pul hikayeleri*, Siyah Kitap, İstanbul. s: 57
- Görsel 19., 20., 21. ve 22. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
- Görsel 23. <https://philaquelymoi.blogspot.com/search/label/Stamps%20with%20Beads> (Erişim tarihi: 17.09.2020)
- Görsel 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30., 31. ve 32. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
- Görsel 33. <https://www.stampworld.com/stamps/Austria/Postage-stamps/g2542/> (Erişim tarihi 27.10.2020)
- Görsel 34. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
- Görsel 35. <https://www.chards.co.uk/1973-one-pound-machin-and-penny-black-gold-stamp-replicas/3953> (Erişim tarihi: 28.10.2020)

-
- Görsel36. <https://24carat.co.uk/frame.php?url=100greateststampsoftheworldsilverminiaturecollection.php> (Erişim tarihi: 28.10.2020)
- Görsel 37., 38., 39. ve 40. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
- Görsel 41. <http://philaquelymoi.blogspot.com/2013/10/> (Erişim tarihi: 19.10.2020)
- Görsel42. <https://philaquelymoi.blogspot.com/search/label/Stamps%20with%20Thermochromic%20Ink%20Printing> (Erişim tarihi: 22.10.2020)
- Görsel 43. Amirah, H. ve Zanaria, A. ve Udin, S. Pirinç tarlası ve arm Malaya-Negeri sembilan damgası, <http://ummemory.um.edu.my/ummemory/items/show/8258> (Erişim tarihi: 17.10.2020)
- Görsel 44. <https://philaquelymoi.blogspot.com/search/label/Plastic%20Stamps> (Erişim tarihi: 11.10.2020)
- Görsel 45. <https://philaquelymoi.blogspot.com/search/label/Z%20Switzerland> (Erişim tarihi: 22.10.2020)
- Görsel 46., 47. ve 48. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
- Görsel 49. <http://philaquelymoi.blogspot.com/2014/04/stamp-with-miniature-book-attached.html> (Erişim tarihi: 26.10.2020)
- Görsel 50., 51. ve 52. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
- Görsel 53. <https://philaquelymoi.blogspot.com/search/label/Transparent%20Stamps> (Erişim tarihi: 18.10.2020)
- Görsel 54., 55. ve 56. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
- Görsel 57. <https://philaquelymoi.blogspot.com/search/label/Z%20Austria> (Erişim tarihi: 28.10.2020)
- Görsel 58., 59., 60. ve 61. Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.
-